

המנגן לפני שאל, לצבי על ראש הגבעה, שקרניו
"מציירות באוויר דמות של נבל", הוא קשר פנטסטי
טייסימבולי, שאינו מסתבר מן החוקיות הריאלית.
כך גם מסעו של הטובארוך היהודי - בחיפושיו
אחר האיקונין של בתישראל (שאוהי היא סמל
לשכינה) - מתנהל בזמן אגדי, המשיק לזמן ההיסט
טורי הישראלי רק בשני קצותיה: ימיהביניים (בספר
רד) והשוואה (בפולין). אך בכל הסיפורים אין
הנוכחות של היסודות הסוריאליסטיים מבטלת את
נוכחותם של היסודות היאליים.

לויז חונן בדמיון חזותי מופלא, כפי שאפשר
ללמוד משפעת הדימויים המטאפורות ומצידר
פיהם המפתיעים. בסיפוריו ניכר גם חוש מובהק
לתאטרון ולקולנוע. כמה מהם יכולים היו להיק
רא כתסריטים - בייחוד אלה התיאוד טכניקות צילום
לפעמים מזכירות דרכי התיאוד טכניקות צילום
קולנועיות (או ראינועיות) שונות (דוגמה בולטת:
תנועת גץ האור בהתחלת "שלושה מלאכים מוש
גים", עמ' 159).

ללשון הפיגורטיביות יש, כמוכן, תפקיד חשוב
ביצירת תמונת העולם הפיוטית של הסיפורים. את
המזעזעזות של הקורא להיבט הפיוטי מחזקת העוב
דה, שדיוקן ה"פייטן" (כפי שנתפס על ידי הדומנ
טיקנים והסימבוליסטים) מיוצג ברוב הסיפורים
בדמויות שהן כפולות, או גלגוליות, או בבראות שלו
- לעיתים בבואות מעוותות היוצרות אפקט אנטי
רומנטי. כך מופיעים בסיפורי לויז נציגים של האמ
נות ה"גבוהה" וה"נחותה": מוסיקאים, ציידים, רקד
נים, שחקנים, מוקיונים, אקרובטים וגם דמויות
משוליי החברה, או דמויות אקסצנטריות - תמהונים
ומטורפים, פושעים חזונות, שחריגותם החברתית
אנאלוגית לזו של האמנים.

בסיפור "תשרי" שב המספר אל מראות השתייה
של ילדותו ואל החוויות והאשונות של התפעמות
אמנותית. לא רק הצייר בישהמול נזכר כאן, מי
שצייר את שנים עשר המזלות, שהיו "מוזיאון ילוד
תי" אלא גם ר' פייבל, מין סוחר ססיפודי קרים שלו
היו "הריאלוג הראשון ביני ובין הלידיקה"; רוב
העיירה, שידו היתה "יד פסנתרן, כי אצבעותיה
הארוכות ניגנו" - וכאן בא, במשפט אחד, סיכום
פיוטי תמציתי של חיי הרב, שכמוהם כיצירת
אמנות ש"מנגנים" אותה. גם בסיפורים מן העבר

הרחוק בולטת דמות ה"פייטן": דויד המנגן, יהודה
הלוי, הטובארוך היהודי, המנגן בגיטית מהד
אפרים. ואילו בסיפור "אפריקה בלילה" מסך הקר
לנוע עצמו הוא ה"פייטן": "הנה החושך המאפיל על
העיניים והנה הבד המדרם כמשודר" (עמ' 46).
וכתום הסרט: "קץ לאופל המפייטן: הבד הנהו עתה
פסנתרן חיוד לאוד רטיטל - לא בין צדודות
פרחים אלא בין קליפות בננה" (עמ' 49).

שני הסיפורים האחרונים של לויז - "שלוש
כלות של עץ" הסיפור ללא שם, שנותר בכתב יד
וכונה בפי המוציא לאור "גולם משיחי בעליית
הגג של בית הכנסת הישן" - מעלים את דיוקן
ה"פייטן" בשני אופנים שונים. הראשון הוא מעין
הומורסקה פליטוניסטית, המלגלגת על האמן המר
ודני (במקצת ברוח הדיאקציונית של "פונדק הדר
חת") השני, סיפור לירי נוגע ללב, מן היחוד
עמוקים שבסיפורי לויז, מציג את שני הפנים המנר
גרים של דמות האמן, או, במקרה זה, הסופר והר
גה. במרכז הסיפור שני צמדים מנוגדים של אב
ובתה: הסופר-עסקן המצליח, שבתו ציידת, הסופר
הכושל, הנידח, "איש עליית הגג", שבתו לא שפוייה
(ברגע מסוים מופיע עוד צמד, מוקיון ובתו - כמעט
כמו בסרט של פליני). הסופר, שנכשל במימוש
העצמי שלו, אך נשאר נאמן לעצמו ולתפקידו כאב,
הוא הוא איש הדרח האמיתי. גם בסיפור "תומחות
החצרות", רווקא שלושת הכליזמרים - "ידיטואחים
עלומי שם", "שהשעה לא שיזקה להם" - הם האמ
נים האמיתיים ואחיהם מחפש המשודר "כדי
לשמרע מוסיקה שנסתלפה על ידי כל הוודיטואחים
בעלי המוניטין ונשתמרה בכל בראשיתה באורח
הגניבה שלהם" (עמ' 158).

ייתכן שבדמויות אלו של אמנים "שהשעה לא
שיזקה להם" משוקעת גם תחושת ההחמצה והכר
שלוך של לויז עצמו. אשר להחמצה - איננו יודעים
אליכוכן אילו יצירות נפלאות עוד היה ביכולתו
להעניק לנו, אילו נתאפשר לו ליצור כפי שרצה.
אבל הכישלון היה זמני בלבד. כי קול הקוראים
הקטן, אך הנאמן, של הספרות העברית כבר לא יור
תר על יצירתו לעולם.

נותר רק לקוות, שפרעלה המבוחד של אלמנת
הסופר, מאשה לויז, יימשך וכתבים בלתי-מוסרים
נוספים משלו ייצאו לאור.